

Проблеми створення Державного реєстру книжкових пам'яток України

Питання роботи з книжковими пам'ятками (рукописними, стародруківаними та рідкісними й цінними виданнями більш пізнього часу) постійно перебувають у центрі уваги міжнародного співтовариства, зокрема ЮНЕСКО. 1992 р. ЮНЕСКО приступила до реалізації комплексної програми «Пам'ять світу», спрямованої на широке використання історичної та культурної спадщини людства, накопичених народами духовних цінностей. Її основна мета – сприяння в збереженні всесвітнього документального спадку і розширення доступу до нього, широке розповсюдження інформації про існування інтелектуальних скарбів. Того ж року Постановою Кабінету Міністрів України було проголошено створення Державного реєстру національного культурного надбання, у т. ч. й щодо рукописних книг, стародруків та рідкісних видань. Відповідно до цього Кабінетом Міністрів у 1999 р. була затверджена державна Програма збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 рр., у якій заплановано створення Державного реєстру книжкових пам'яток, що зберігаються в бібліотечних та архівних фондах держави. За два роки, що минули після прийняття вітчизняної програми, зроблено перші кроки в цьому напрямі.

Водночас були усвідомлені вже деякі досить значні проблеми щодо виконання даного проекту. Зокрема, потрібно вирішити питання координації роботи, численні проблеми уніфікації описів, інакше всі зусилля учасників будуть витрачені дарма: при зведенні інформації ті самі книжки будуть під різними назвами обліковані по кілька разів, адже відомо, що рукописні книги та багато стародруків не мають титульних аркушів з вихідними даними. Не можна допустити, щоби документ державного значення був недосконалим, з численними фактичними помилками.

Серед інших не вирішених досі питань: юридичне оформлення книжкових пам'яток, недостатні, як показала практика, кількість і кваліфікація кадрів для якісного виконання цієї роботи, недосконале програмне забезпечення та його наявність лише в 4–5 бібліотеках та інше. Обговоренню цих та інших проблем і було присвячено семінар «Проблеми створення Державного реєстру книжкових пам'яток України».

Семінар відбувся у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ 9 жовтня 2002 р. У семінарі взяли участь понад 50 осіб, у т. ч. завідувачі відділів рукописних книг, стародруків та рідкісних видань: О. В. Стефанович (ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі), д-р філол. наук І. Я. Лосієвський (ХДНБ ім. В. Г. Короленка), д-р. іст. наук Л. А. Дубровіна (Інститут рукопису НБУВ), канд. іст. наук Г. І. Ковальчук (НБУВ), канд. іст. наук О. М. Колосовська (ЛНБ ім. В. Стефаніка), Н. П. Швець (НБ Львівського національного університету), канд. іст. наук О. В. Полєвщикова (НБ Одеського національного університету), Т. Л. Подкопко (ОДНБ ім. М. Горького), О. В. Лазарєва

(Національна парламентська бібліотека), Г. Я. Загородня (Державна історична бібліотека), К. С. Кучмай (НБ ім. М. Максимовича КНУ ім. Тараса Шевченка), Г. К. Черняєва (Державна науково-педагогічна бібліотека АПН України) та інші. Активну участь у семінарі взяли керівник відділу бібліотек Міністерства культури та мистецтв України Т. М. Прокошева, заступники директорів бібліотек з наукової роботи А. М. Комська (ДІБ) та З. І. Савіна (НПБУ), доцент кафедри книгознавства КНУКіМ О. Г. Мошек, а також наукові співробітники відділів стародруків, рукописів, бібліотечних зібрань та історичних колекцій, каталогізації, систематизації, Центру комп'ютерних технологій НБУВ та співробітники інших бібліотек, насамперед Національної парламентської.

Загалом виступили 18 осіб. Обговорення проблем створення загальнодержавного реєстру відбувалося дуже жваво, зацікавлено, емоційно. Відчувалося, що проблеми ці хвилюють фахівців.

У вступному слові керівник відділу бібліотек Міністерства культури та мистецтв Т. М. Прокошева нагадала присутнім про постанову Кабінету Міністрів 1992 р. щодо створення загальнодержавного реєстру національного культурного надбання, в рамках якого, згідно з Програмою збереження бібліотечних та архівних фондів, необхідно створити реєстр «Книжкові пам'ятки України». Вона проінформувала про затверджену Міністерством юстиції «Інструкцію про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання» та підготовку методичних рекомендацій на допомогу бібліотекам.

В основній доповіді «Проблеми створення Державного реєстру книжкових пам'яток України», з якою виступила зав. відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ, канд. іст. наук Г. І. Ковальчук, відмічалось, що за два роки, які відведено для створення реєстру, перевірити чи переописати, ввести до баз даних, відредагувати, об'єднати близько 2 млн описів книжкових пам'яток, що, за приблизними підрахунками, зберігаються в бібліотеках України, нереально. Слід пам'ятати, що далеко не всі книжкові пам'ятки виокремлені в бібліотеках у окремі підрозділи, більшість з них зберігається в загальних фондах, і виявити їх за каталогами неможливо: потрібно переглядати всі фонди *de visu*. Але головна увага доповіді була присвячена питанням необхідності координації роботи бібліотек-учасників та уніфікації описів. Доповідач наголосила на потребі створення спеціального національного міжвідомчого підрозділу, на зразок Комітету ЮНЕСКО «Пам'ять світу», що буде займатися організацією й координацією роботи та зведенням відомостей до реєстру від усіх бібліотек.

Реальний шлях прискорення виконання такого масштабного проекту, на думку учасників семінару, – домовитися з найбільшими фондоутримувачами про пріо-

ритетність роботи та розподіл відповідальності щодо методичного забезпечення і зведення окремих розділів реєстру. Так, у доповіді було коротко охарактеризовано специфіку опису інкунабулів і запропоновано визначити головним виконавцем з цього розділу реєстру Наукову бібліотеку Львівського національного університету в особі зав. відділу рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка Н. П. Швець, яка на сьогодні є найкваліфікованішим в Україні фахівцем у галузі інкунабулознавства.

Стосовно програмного забезпечення Г. І. Ковальчук підкреслила, що система «ІРБІС» зовсім не адаптована під завдання реєстру книжкових пам'яток, і в Україні фактично нема людини чи організації, до якої бібліотекарі-укладачі Державного реєстру можуть звернутися по допомогу чи консультацію. Приємно, що про вітчизняних бібліотекарів складається думка, що вони можуть без відповідної підготовки вносити в незнайомій програмі технічної бібліотеки специфічні описи давніх рукописних книг і стародруків, але, на думку доповідачки, спеціальні навчальні семінари потрібні.

У доповіді наголошувалося також на необхідності розмежування діяльності між архівами та бібліотеками, зокрема потрібно на рівні керівництва галузями домовитись, що бібліотеки створюють реєстр книжкових пам'яток, які зберігаються і в бібліотеках, і в архівах, а архіви – реєстр документальних пам'яток, які зберігаються, знов-таки, і там, і там. Крім того, абсолютно незадіяними в цій справі лишаються книжкові скарби музеїв України, без урахування яких реєстр буде далеко не повний.

Відмічено, що в «Інструкції про порядок відбору...» нечітко викладено шлях надсилання описів до реєстру – регіональний все-таки чи галузевий? Наприклад, кому має відправляти свої дані бібліотека Ужгородського університету – в ЛНБ ім. В. Стефаника (головна бібліотека в Західному регіоні України) чи по своїй мережі бібліотек вищих навчальних закладів – до бібліотеки Київського національного університету ім. Тараса Шевченка? Або бібліотека якогось медичного вузу – до головної регіональної бібліотеки, чи до Республіканської медичної, чи до головної вищих навчальних закладів?

Було проінформовано присутніх про підготовку Центром інформаційних технологій НБУВ блоку відповідної інформації про Державний реєстр книжкових пам'яток для виставлення на сайті НБУВ та НПБУ, де можна представити також демонстраційну версію ІРБІС.

Особливо було роз'яснено, що вибрана форма загальнодержавного обліку книжкових пам'яток у вигляді реєстру передбачає, на відміну від зводу книжкових пам'яток або зведеного в межах держави їх каталогу, фіксацію лише основних розпізнавальних даних про пам'ятку, так би мовити, для першої довідки. Якщо ж потрібна детальніша інформація, слід буде звертатися до певних бібліотек, де мають бути підготовленими або, принаймні, готуватися широкі наукові книгознавчі описи даних пам'яток. Було приділено увагу також конкретним питанням опису, необхідності чіткої детальної домовленості

учасників проекту щодо уніфікації описів пам'яток, що можна зробити шляхом підготовки комплексу методичних розробок для різних розділів реєстру.

Виступ д-ра філол. наук, зав. відділу рідкісних видань і рукописів – Музею книги – Харківської державної наукової бібліотеки І. Я. Лосієвського було, в основному, присвячено коментуванню «Інструкції про порядок відбору рукописних книг, рідкісних та цінних видань», а також методиці опису таких пам'яток. Він наголосив на тому, що всі регламентуючі документи щодо загальнодержавного реєстру мають обов'язково обговорюватись на міжвідомчому рівні, серед фахівців, які будуть створювати Державний реєстр, адже можуть існувати різні підходи до цієї роботи. Доподач відзначив деякі термінологічні непослідовності в «Інструкції», зокрема щодо рукописів та рукописних книг, запропонував у розділ «Видання кириличного друку» вносити описи книжок з 1551 по 1800 рр., а більш ранні включати, відповідно, до розділів «Інкунабули» та «Палеотипи». Автор виступу торкнувся низки конкретних питань щодо невідповідності Інструкції опису багатотомних пам'яток, збірників кількох авторів, де треба ще вказати укладача чи переписувача, вимозі описувати книжки мовою оригіналу. Для адекватної передачі кирилических пам'яток І. Я. Лосієвський запропонував звернутися за рекомендаціями до Інституту мовознавства та Інституту української археографії НАН України. На його думку, будуть поставати труднощі й при визначенні пам'ятки за мовною ознакою (давньоруська, церковнослов'янська зі впливом давньоруської, українська та ін.). Він зазначив також доцільність завчасно узгодити список скорочень, які будуть застосовуватись у реєстрі.

Доподач підтримав обрану форму короткого опису – як і має бути в реєстрі, проте всі дані, наголосив він, мають бути абсолютно достовірними і відповідати єдиній методиці.

Директор Інституту рукопису НБУВ, д-р іст. наук Л. А. Дубровіна розповіла присутнім, що в цьому підрозділі є певні напрацювання в плані опису рукописних книг: за 10 останніх років зроблено наукові описи книг XIV–XVI ст. Вона нагадала про наявність чіткої, відпрацьованої інструкції для опису архівних документів, відповідно до якої в архівах відбувається підготовка реєстру документальних пам'яток, що становлять національне культурне надбання, а книжкові пам'ятки, що зберігаються в архівах, мають бути обліковані в реєстрі книжкових пам'яток, який готують бібліотеки.

Другий момент, який підкреслила Л. А. Дубровіна: при підготовці Державного реєстру потрібно перевіряти достовірність старих описів, адже існуючі на сьогодні допоміжні джерела можуть значно уточнити описи, зроблені, наприклад, в кінці XIX ст. Отже, треба провести колосальну дослідницьку роботу щодо визначення чи уточнення датування рукописної книги, уніфікації назви чи встановлення самоназви пам'ятки та багато іншого. Ці уточнення, крім наукової достовірності, необхідні також і в плані збереженості, щоби уникнути підмін. Любов Андріївна нагадала, що існує маса методичних

рекомендацій щодо наукового опису рукописних книг, проте кожна велика бібліотека традиційно користувалася власними. Якщо в тій чи іншій бібліотеці існують науково достовірні детальні описи рукописних книг, вносити до реєстру короткі розпізнавальні дані не становить складності. Отже, потрібно виробити загальні підходи з метою запобігання викривленій інформації у реєстрі, тобто укласти методичку, на основі якої співробітник будь-якої бібліотеки встановить дату, назву, мову тощо.

Останнє питання, на якому зупинилася доповідачка, – система «ІРБІС», яка не враховує специфіку рукописних книг, зокрема, не підтримує кириличні шрифти. Можливо, її треба адаптувати. Інститут рукопису НБУВ створив власну базу даних «Кодекс». Вона існує в робочому варіанті, саме в ній готується О. А. Івановою каталог рукописних книг XVI ст.: введено вже наукові описи 200 книг. Л. А. Дубровіна запропонувала всім фондоутримувачам рукописних книг відсунути в часі на кілька місяців заповнення розділу Державного реєстру «Рукописні книги», поки Інститут рукопису НБУВ не відпрацює відповідні методичні рекомендації й не надасть їх для обговорення іншим бібліотекам. Вона категорично виступила проти примітивних і недостовірних описів рукописних книг у загальнодержавному документі.

Про специфіку описування рукописних книг XVI та XVII ст. йшлося у виступах співробітників Інституту рукопису НБУВ О. А. Іванової та М. К. Іваннікової. Так, О. А. Іванова детально зупинилася на питанні визначення мови рукописної кириличної пам'ятки, тобто підкреслила необхідність вказівки на певну редакцію: церковнослов'янська мова болгарської редакції, наприклад. Це потрібно для пошукових цілей і для правильної ідентифікації рукописів.

Оскільки більшість книг названого періоду богослужбові, вона запропонувала вказувати в полі назви спочатку уніфіковану назву богослужбового твору, а потім самоназву. Висловились доповідачка й про важливість для реєстру таких елементів, як тип письма, матеріал, на якому створено ту чи іншу пам'ятку та ін. Вона розповіла також про базу даних Інституту рукопису, де передбачено 11 основних полів, у т. ч. кількість сторінок, збереженість, матеріал, мова, тип письма, зміст, оправа тощо. Основний принцип бази – кількість полів не обмежена, тобто до основних можна додавати додаткові поля: переписувач, тип почерку та ін.

М. н. с. Інституту рукопису М. К. Іваннікова, що укладає науковий каталог рукописних книг XVII ст., висловила переконання, що в державний реєстр стосовно рукописних книг потрібно вносити ідентифікуючі особливості пам'ятки, вказувати на водяні знаки на папері, записи на полях книжок та інші зовнішні ознаки. Зокрема, вона навела приклад, що в НБУВ є кілька примірників хронографів XVII ст., і їх розрізнити лише за шифром не можна, інакше можливі підміни.

З цих питань виступила с. н. с. Інституту рукопису Л. А. Гнатенко. Вона підтримала думку щодо вказівки

на редакцію кириличних рукописних книг, внесення уніфікованої назви та тієї назви, що вказана на пам'ятці (абсолютно точно, з передачею всіх деталей правопису), а також наголосила на вимозі заповнювати реєстр державною мовою.

Дискусії на семінарі точилися з багатьох питань. Деякі з них залишилися означеними, але не вирішеними, на деякі одержано конкретні відповіді. Так, Л. З. Рудзький, дистриб'ютер системи ІРБІС в Україні, роз'яснив, що описи книжкових пам'яток можна надсилати головним бібліотекам в електронному вигляді як текстовий файл певної структури, яка наведена в «Інструкції про порядок відбору...» та методичних рекомендаціях «Створення баз даних документів, визначених для включення до Державного реєстру національного культурного надбання, за допомогою системи автоматизації бібліотек ІРБІС». Певні бази даних, після експертної оцінки, будуть виставлятися на сайті НБУВ та НПБУ.

Зав. відділу рідкісної книги Національної парламентської бібліотеки України О. В. Лазарєва висловила занепокоєння, що в передбачений термін створити весь реєстр у межах держави не можливо. Для вирішення спірних питань необхідно створити міжвідомчу комісію й робочі групи на місцях, чітко визначитись, яка бібліотека відповідає за яку базу даних.

С. н. с. Інституту рукопису О. М. Гальченко порушила питання фінансування робіт зі створення Державного реєстру. Серед інших проблем, які поставатимуть у роботі, вона відзначила таку: для кваліфікованих описів давніх книжок потрібні різноманітні фахові довідники, деякі з них є лише в одній бібліотеці, і спеціалісти з інших установ змушені будуть туди звертатися. Отже, потрібні гроші на відрядження.

Н. с. відділу стародруків та рідкісних видань Н. П. Бондар зупинилася на складних питаннях ідентифікації та опису кириличних стародруків і невідповідності запропонованої програми ІРБІС для внесення й пошуку інформації про стародруки в реєстрі. Вона навела приклад, коли, скажімо, на титульному аркуші стародрукованої книги зазначено «Лейтургаріон», а по суті текст книги становить «Служебник». Пропозиція від НБУВ – домовитися всім учасникам створення Державного реєстру про занесення в полі назви спочатку уніфікованої назви «Служебник», а далі через знак рівняння – назви, що зазначена на титулі. Або у випадках, коли в полі автора треба вказати чернечу особу: Димитрій Ростовський, Симеон Полоцький – не можна розривати, це не звичайне прізвище та ім'я. Однозначно потрібно вказувати друкарню, без варіантів: Київ: Друкарня Лаври; чи Київ: Друкарня Печерської лаври; чи Київ: Друкарня Києво-Печерської лаври. Отже, потрібно розробити конкретні методичні рекомендації, зокрема – для кирилических стародруків, з метою абсолютно однакових підходів до таких описів. У НБУВ, для створення зведеного по бібліотеці каталогу кирилических стародруків, такі рекомендації підготовлено, і після обговорення та затвердження вченою радою їх можна буде запропонувати для обговорення й прийняття всім учасникам проекту.

У своєму виступі **О. В. Ісаєва**, н. с. відділу каталогізації НБУВ, приділила увагу розмежуванню понять «програма» та «формат». Будь-яка програма повинна підтримувати міжнародний формат. Вона проінформувала присутніх, що Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Наукова бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка і Національна парламентська бібліотека вже рік працюють над створенням УКРМАРКу – формату для представлення бібліографічних даних. Розробники поставили перед собою завдання зробити його універсальним, придатним не лише для сучасної книги. Цей формат має задовольняти вимогам машиноорієнтованої каталогізації, у т. ч. давніх книжок, рукописних і стародруків, а також будь-яких носіїв інформації, включаючи найсучасніші. Специфічних полів не так багато, їм потрібно знайти еквіваленти в міжнародному форматі. Доповідачка погодилась, що запис у Державному реєстрі має бути коротким, але йому має передувати глибока наукова машиноорієнтована обробка даного документа. ЮНІМАРК – дуже дрібний формат, і в ньому є всі елементи опису і є певні коди. Це структура, й там багато прихованих полів, які не будуть виводитися на екран. Примітки – це факультативні, не пошукові поля, тому спеціаліст повинен знайти відповідні мітки у форматі. У вирішенні таких питань **О. В. Ісаєва** пообіцяла допомогу. Перший блок кодованої інформації українською мовою виставлений в Інтернеті на сайті НБУВ. Вона погодилась, що існує певна термінологічна неузгодженість визначення бібліографічних елементів старої та сучасної книги, й потрібно скоординувати зусилля спеціалістів. Книжки треба обробляти за стандартом 7-1-84, зі змінами № 1, що прийняті в Україні в червні минулого року. Потрібні для давніх книжок додаткові поля можна додати. Доповідачка закликала також бібліотекарів дотримуватися міжнародних стандартів, зокрема ISBD(A) – для опису стародруків. Вона підкреслила, що за останні 11 років в Україні не розроблено жодного бібліотечного стандарту, і звернулася до спеціалістів усунути цю прогалину.

О. Г. Мошек, доцент Інституту культури КНУКіМ, продовжила тему стандартизації. Вона відзначила, що стандарти 1984 р. не відповідають міжнародним вимогам. Приміром, останню гармонізацію англо-американських правил було здійснено у 1997 р. Доповідачка підтвердила необхідність міжвідомчої комісії, яка б складалася з різних робочих груп і експертів, до якої можна було би звернутися з усіх питань. На думку **О. Мошек**, багато термінологічних непорозумінь виникає через те, що в нас не перекладено стандарти, які міждержавною радою в СНД уже затверджені, але Україна чомусь під ними не підписується. Треба перекласти хоча б ті стандарти, які затверджені в Мінську міждержавною радою.

Щодо Державного реєстру доповідачка підкреслила, що запропонована форма (реєстр) означає список, перелік, тобто кількість елементів, внесених сюди, має бути обмежена, опис має бути спрощений, на відміну від наукових каталогів бібліотек. Електронний ресурс, який готується, означає, що на будь-якому етапі, скільки

не було б введено записів, це завжди вважається опублікованим. Щороку ця інформація буде доповнюватись і теж вважатися опублікованою. Найважливіший підсумок семінару, на думку **О. Г. Мошек**, це розуміння всіма присутніми значення якості бібліографічного опису для Державного реєстру. З огляду на неоднаковий рівень кваліфікації спеціалістів, які виконуватимуть цю роботу, має бути головна установа, а в ній – робоча група, що здійснюватиме авторитетний контроль за тим, що надсилають бібліотеки. Тому один запис має бути авторитетним, приміром – запис Національної парламентської бібліотеки.

Відносно використання ІРБІСу, доповідачка наголосила: завдання, поставлені перед Державним реєстром, жодна існуюча програма не зможе задовольнити. Але розробники ІРБІСу дозволяють програмістам на місцях доопрацьовувати програму під конкретні проекти. Отже, необхідно ввести двох програмістів до складу міжвідомчої групи, що відповідатимуть за цю справу.

Кількох важливих питань торкнулася у своєму виступі зав. відділу рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка Наукової бібліотеки Львівського університету **Н. П. Швець**, зокрема питання щодо реєстрації фрагментів першодруків у реєстрі. Мова йде в даному випадку про фрагменти інкунабулів, виокремлених з оправ стародруків, з т. зв. макулатури. Так, у цій бібліотеці зберігається фрагмент інкунабула, єдиний у світі, а ще два інші фрагменти цього видання зберігаються у Варшаві та Будапешті. Це унікальна річ, хоча й лише фрагмент.

Н. П. Швець запропонувала для загальної користі виставити на сайті НБУВ перелік бібліографічних довідників, які потрібні для опису стародруків, з вказівкою, в якій саме бібліотеці вони є. Вона також порушила питання щодо відповідності кількості бібліотекарів у підрозділі і обсягом фондів (нагадавши постанову радянських часів, коли на одного бібліотекаря покладалася відповідальність за 5 тисяч одиниць фонду), а також проблему навантаження співробітників відділів рукописів та стародруків, необхідної високої їхньої кваліфікації та реально низької заробітної плати. Так, при фонді понад 100 000 одиниць раритетних коштовних видань і штаті лише із п'яти співробітників (із зарплатнею 150–160 грн.), виконуючи всю поточну бібліотечну та наукову роботу, треба ще додатково облікувати до Державного реєстру весь масив книжкових пам'яток бібліотеки. Для цього співробітники таких підрозділів повинні знати давні мови (латинську, грецьку, старослов'янську, розуміти німецьку готику та ін.), а також створювати опис, враховуючи інші специфічні особливості стародруків (відсутність пагінації, дефектність примірників, необхідність їхньої атрибуції тощо).

М. н. с. відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ **Р. Є. Кисельов** розповів про правила передачі тексту (назв) кирилических видань, розроблені для використання у відділі при створенні карткових та друкованих каталогів облікового характеру. В основу пропонованих правил покладено принцип заміни літер церковносло-

в'янської абетки з усіма її модифікаціями, які можуть бути в українських, білоруських та російських стародруках, засобами сучасної графіки української та російської мов. Цей принцип не передбачає відтворення оригінальної вимови тексту і враховує можливе фонетичне значення лише настільки, наскільки це дає змогу зробити обраний ступінь уніфікації. Р. Кисельов наголосив на ряді проблем, що можуть постати при передачі назв за титулами при створенні Державного реєстру книжкових пам'яток, і висловив переконання, що детальні методичні вказівки, які враховуватимуть і питання передавання тексту кирилических стародруків, мають бути розроблені і затверджені до початку роботи над реєстром.

Досвідом роботи над укладанням каталогів кирилических стародруків у ЛНБ ім. В. Стефаніка поділилася зав. відділу стародруків цієї книгозбірні, канд. іст. наук **О. М. Колосовська**. Шлях, обраний тут, – повний науковий опис кожного примірника, з дотриманням лігатур, з передачею маргінальних записів. Цю роботу буде продовжено, насамперед планується підготувати каталог львівських стародруків. Але, безперечно, відділ розпочне також діяльність з відбиття власних фондів у Державному реєстрі книжкових пам'яток. Усі розуміють, що це різні види робіт. Проблем існує багато. Так, фонд стародруків даного підрозділу становить 120 тис. примірників, а фонд рідкісних видань – ще 150 тис. Працює у відділі 7 співробітників. Технічне оснащення застаріле. На останнє зауваження одразу відреагувала Т. М. Прокошева, нагадавши, що цій бібліотеці, в числі 5 інших та 7 архівів, державою виділено спеціально для укладання реєстру книжкових пам'яток сучасний новий комп'ютер, і попередила всіх про відповідальність за невідповідне використання державних коштів.

Зацікавлення учасників викликав виступ нашого колеги з Білорусі, зав. відділу рідкісних видань Центральної наукової бібліотеки ім. Я. Коласа НАН Білорусі **О. В. Стефановича**. За його словами, в Білорусі існують ті самі проблеми, що й в нас, зокрема, з уніфікації описів стародруків. У країні створено формат «БЕЛМАРК», і зараз він допрацьовується.

Проблемами стосовно роботи з книжковими пам'ятками з присутніми поділилася заступник директора Державної історичної бібліотеки **А. М. Комська**. Книжкові пам'ятки, підкреслила вона, потрібно виявляти *de visu*, перевіряти опис або створювати новий, а тоді вже вносити в комп'ютер. Не вистачає техніки, достатньої фахової підготовки виконавців. Вона підтримала пропозицію щодо поділу відповідальності за певні фрагменти роботи між окремими закладами, запропонувавши

ДІБ України як головну за розділом «Рідкісні та цінні видання ХІХ–ХХ ст.».

У заключному слові керівник відділу бібліотек Міністерства культури та мистецтв Т. М. Прокошева ще раз закликала присутніх до активізації роботи та об'єднання зусиль і наголосила, що Державний реєстр книжкових пам'яток потрібен також для визначення першочергових завдань консервації, реставрації, виготовлення страхових копій тощо. Реєстр має застерегти вивезення пам'яток за кордон. Створення такого документа загальнодержавного значення є справою дуже важливою і необхідною. Вона пообіцяла учасникам семінару всебічну підтримку у створенні реєстру, зокрема порушити клопотання про розширення штатів відповідних відділів у бібліотеках, які братимуть участь у цій справі.

Учасники семінару висунули багато пропозицій щодо виконання цього важливого державного завдання. Було прийнято рішення щодо активізації роботи зі створення реєстру, досягнуто домовленості з визначення головних бібліотек з методичного забезпечення та подальшого авторитетного контролю і зведення окремих розділів реєстру. Так, за НБУВ закріплюються частини реєстру «Рукописні книги» та «Кирилическі стародруки»; «Інкунабули» – за науковою бібліотекою Львівського університету, «Гражданський друк» – за Національною парламентською бібліотекою України, «Рідкісні та цінні видання ХІХ–ХХ ст.» – за Державною історичною бібліотекою України. Не визначено поки що координаторів з баз «іноземні стародруки», «періодика» та деяких інших. Ціле коло питань щодо організації подальшої роботи взяла на контроль Т. М. Прокошева, зокрема: створення міжвідомчої координаційної ради з проблем створення Державного реєстру книжкових пам'яток; розмежування діяльності з архівами; залучення музеїв до цієї роботи; забезпечення для виконання цієї роботи участі програміста, бо прийнята для введення описів стародруків система «ІРБІС», як підтвердили всі учасники, до цього не адаптована.

Загалом обговорення було дуже корисним. До проекту рекомендацій конференції пропонувалося додати пункт щодо прискорення роботи зі створення українського електронного формату з огляду на специфіку опису рукописних книг і стародруків.

Галина КОВАЛЬЧУК,
канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ

© Г. І. Ковальчук, 2002